

BOHÉMEK?

Száz éve már, hogy Henri Murger, a *Bohémélet* szerzője meghalt. A *Nouvelles Littéraires* az évforduló alkalmából körkérdest rendezett az emberi társadalom öröktől fogva legszabadabb elemeinek modern képviselői között. Párizsi festőkhöz, szobrászokhoz, zenészekhez és írókhoz intézték a kérdéseket, olyanokhoz, akik rendezetlen anyagi körülmények között élnek, vagy pedig a nyomorral vívott hosszú harc után kerültek jó anyagi helyzetbe. Az anket arról tanúskodik, hogy a mai bohémek életmódja nem szolgálhatna egy olyan regény nyersanyagául, amelyet Murger a múlt század második felében írt.

Íme, mit mondott José Montero-Vallé, akire a *Nouvelles Littéraires* riportere a Latin negyed kellős közepén talált rá.

— Igen, uram, költő vagyok. Abból az 1200 frankból élek, amit kétkezi munkámmal keresek: edényt mosogatok egy éjszakai vendéglőben. Ahány bohémet ismerek, valamennyi vigasztalan amiatt az életmód miatt, amit folytatunk. Egyikünk sem akar az lenni, ami. Szeretnénk, ha pénzünk volna, hogy felöltözhessünk, hogy hangversenyekre, mozikba, színházba járhassunk — ahova egyébként sohasem jutunk el.

Heléne Reilles szobrásznő évek óta él egyik napról a másikra, de nem azért, mert szeretné ezt az életmódot.

— Az alkotás erőfeszítései — mondotta — feltétlenül megkövetelik a kalória-minimumot. És szörnyen egyedül vagyunk! Jó, tudom, vannak pajtások, bajtársak, az ember kölcsönkap tőlük hol egy ágyat, hol egy szerszámot, némi festéket, szobát, de olyasfajta melegség ez, ami sohasem hevül a reális élet melegévé, és munkánk sem tartozik a reális élethez.

Maurice Gasquet tavaly elnyerte a Salon de la jeune peinture díját. Így nyilatkozott:

— Nagyjából tudom, milyen társadalmi légkörben mozgott Mimi és Rodolphe... Talán ebből kiindulva gondoljuk, hogy gondtalanabbak voltak, mint mi. Jól ismerem a bohémeket, az igazságot meg a mondva csináltakat is. Három éven át éltem lakás nélkül, dolgoztam, ha akadt munka — mindegy milyen —, és festettem, hogy fölmelegedjek. Valóban fiatalnak kell lenni, hogy az ember saját álmai mellett tudjon melegedni... Vercors segítségével 1953-ban falura kerültem. Jól megfértem a parasztokkal. Egy barátommal laktam együtt, és mindössze havi hatezer frankból éltem. Párizsban nem egyszer megtörtént, hogy napokon át nem mentem ki az utcára. Lassan, nagyon lassan sikerült fölkapaszkodnom, de megőriztem azt, ami legdrágább az ember számára: a szellemi szabadságot.

Arra a kérdésre, milyen regényt, elbeszélést tudna írni a bohémek életéről, Gasquet így felelt:

— Unalmas történet lenne! Sohasem volt az az érzésem, hogy bohém módra élek. Különbem sem jószántamból éltem úgy, ahogy éltem. Nem rajtam múltott. A bohém-kultusz elavult valami, noha akadnak még fiatal emberek, akik bohém életet játszanak. Manapság csak az bohém, akit a körülmények rákényszerítenek.

REMÉNYTELEN ESET

Graham Green új regényét írt. Címe: *A Burnt-Out Case*. Megközelítő fordításban: Reménytelen eset. Azokra a leprás betegeknek használják ezt a lesújtó diagnózist, akiknek ujjait, orrát, fülét már lerágta a szörnyű kór. Ezek a betegek már nem tudják úgy elviselni a pokoli kínokat, mint azok, akiket akkor kezdenek gyógykezeltetni, amikor még nem csonkította meg őket a betegség.

Erről szól a regény. A szenvedésről írt tanulmányának is mondhatnánk, az önként vállalt szenvedés leírásának. A cselekmény egy afrikai leprakórházban játszódik le, amelyet papok és apácák igazgatnak. Ide, ebbe a gyógyintézetbe kerül Query, a világhírű műépítész. Múltja elől menekül. Ő is „reménytelen eset” már, semmi kedve épületeket tervezni, továbbra is nőket hódítgatni. Szerelmei — itt kezdődik a katolikus Green morálizálása — nem voltak igazi szerelmek. Query mindig csak önmagát szerette, művészi kifejezőmódja abból a fajtából való, amely elpusztítja az egyéniséget; embertelen művészet, „hiányzik belőle az emberiség iránti részvét, de hiányzik az imádság is.”

A regény leírja, hogyan lábadozik Query, illetve hogyan gyógyulna meg, ha a világ, amely elől menekül, nyugton hagyná. De nem hagyja békén. Rátalál egy híres újságíró is, egy kövérkés férfi — „akinek arcán úgy világít a romlottság, mint a foszfor” — és aki Query menekülését dr. Schweitzer esetéhez akarja hasonlítani, és szenzációvá szeretné dagasztani. Egy szomszédos telepes segítségével élmélygős mesét agyal ki Queryről és leprától csonka szolgálólányáról, majd Queryről és a telepes fiatal feleségéről, úgyhogy a regény gúnyos hangnemben, viharos események közepette fejeződik be.

A *New York Times Book Review* kritikusa hangsúlyozza, hogy Green új regénye mentes korábbi írásainak keresztényi szigorától, a könyv legrokonszenvesebb alakjai a papok, akik sokkal többet törődnek a beteg bennszülöttek gyógykezelésével, mint nemi erkölcsük nevelésével, és sokkal szivesebben vitakoznak munkájuk közben szerzett tapasztalataikról, mint lelkük üdvösségéről. Az új Green-regény legellenszenvesebb figurája a telepes, aki nagyban veri a mellét, hogy példás keresztényi életet él, valójában pedig kiugrott pap, akit betegesen lekötnek „keresztényi házasságának” jogai, kötelezettségei és szimbólumai. Talán ez az engedékeny álláspont az oka, hogy Green legújabb regényéből hiányzik az a hév, amely legjobb műveit (*Brighton Rock*, *The Power and the Glory*, *The Heart of the Matter* és a *The End of the Affair*) jellemzi, viszont — biztosra vehető — nem hívja ki maga ellen a kritikát, hogy olyan bírálatot mondjanak róla, mint legutóbb Arthur Turnell: „Lehetetlen meg nem lepődni azon, milyen nagy helyet szentelnek a modern katolikus regényírók a gyűlöletnek, és milyen parányi helyet juttatnak az irgalomnak.”

TÉVEDÉSEK SOROZATA

A Nöbel-díjak múlt évi kiosztása a szokottnál is ünnepélyesebben folyt le, mert akkor ünnepelték az alapítvány hatvanadik évfordulóját is. Arne Tiselius vegyész, a Nöbel-alapítvány elnöke, fölhasználta az alkalmat, és elkészítette az eddigi Nobel-díjak „mérlegét”. A párizsi *Figaro Littéraire* is ezzel a tárgykörrel foglalkozik legutóbbi számában, azonban elsősorban az irodalmi Nobel-díjakra összpontosítja figyelmét. Annál is inkább, mert az irodalmi Nobel-díjak nyomán kelt életre a legtöbb kétség és irigység, noha az alapító halála (1896) után mást lehetett várni. Akkor a békedíj körül keletkeztek viharok, mert annak odaítélését Nobel — hazájának militarista hagyományaitól tartva — a norvég, nem pedig a svéd parlamentre bízta. Persze Nobel végrendeletének ezzel a szakaszával kapcsolatban is fölmerültek kételyek, sőt gyanúsítások is, amelyek szerint a „norvég szeparatisták” a díjat a svédellenes propaganda céljaira használhatják föl. Oszkár, az akkori svéd király is nyomást gyakorolt a végrendelet végrehajtóra, hogy az alapítvány nagy összegét a közvetlen örökösök kapják meg. Őt esztendőnek kellett elmúlnia, amíg a díjazás szabályait kidolgozták, és kijelölték azokat a testületeket, amelyek odaítélésükről döntenek.

Az irodalmi díjat illetőleg a végrendelet a Svéd Tudományos Akadémiára ruházta a döntés jogát. Az első irodalmi Nobel-díjat Sully Prudhomme francia szimbolista költő kapta. Már az első lépés téves volt, ugyanis ekkor — 1901-ben — még Tolsztoj, Ibsen, Swinburn és Zola is életben volt. Tolsztoj nem kaphatta meg a díjat, mert egyik akadémia sem jelölte — az irodalmi egyesületek csak később kaptak jogot a jelölésre —, Zola viszont, a Svéd Tudományos Akadémia véleménye szerint, nem közelítette meg a végrendeletben körvonalazott frói eszményt. Tolsztoj 1910-ben halt meg, a Nobel-díjat sohasem kapta meg. Hasonló igazságtalanság történt 1903-ban is, amikor Björnsen, nem pedig Ibsen kapta a Nobel-díjat. Ugyanígy 1907-ben Kiplinget és nem Swinburnt, 1909-ben Selma Lagerlöfföt és nem Strindberget tüntették ki. Mistralnak, a híres provence-i költőnek osztoznia kellett a Nobel-díjon az azóta már elfelejtett spanyol színműíróval, Echegaray-jal, csupán azért, mert volt megfelelő fordítója. Amikor azután újra a spanyol írókra került a sor, nem Perez Galdosra, Unamunóra és Garcia Lorcára esett a választás, hanem Benaventere és Jimenezre. Amikor pedig a szovjet irodalom került előtérbe, Bunyin, az emigráns kapta meg a díjat Gorkij helyett.

Mindezzel, természetesen nem azt kívánjuk mondani, hogy az irodalmi Nobel-díj odaítélése minden esetben téves volt. A franciák közül megérdemelten nyerte el André Gide, Roger Martin du Gard, Mauriac és Camus, az amerikaiak közül Sinclair Lewis, O'Neil, Faulkner és Hemingway, az olaszok közül Pirandello, a németek közül Thomas Mann, az angolok közül G. B. Shaw, Galsworthy és T. S. Eliot. Távoli országok, kis népek frói is részesültek a Nobel-díjban, többek között Rabindranath Tagore — csak a Szovjet Szövetség fróit nem tüntették ki a nagy díjjal. Csupán legutóbb nyerte el Paszternak, ő is inkább politikai számításból, botrány árán.

FORDÍTÓI MUNKA A VILÁGON 1959-BEN

Érdekesek az Unesco nemrégén kiadott *Index translationum* c. könyvében közzétett adatok az 1959. évi fordítások jegyzékével és egyéb statisztikai adatokkal, melyek 67 országból 29.600 fordítást elemeznek. A fordítói munka rekordját a Szovjetunió tartja, jóval a többi ország előtt, 6.254 fordítással a Szovjethez tartozó különféle népek nyelvére. Az előző években mindig Lenin volt a legtöbbször fordított művek szerzője, ezúttal Nikita Hruscsov elébe vágott. Eléggé meglepő a fordítások sorrendje:

1.) Hruscsov cikkei és beszédei	198 fordításban
2.) Lenin művei	174 fordításban
3.) A Biblia	171 fordításban
4.) Tolsztoj művei	150 fordításban
5.) Jules Verne regényei	124 fordításban
6.) Dosztojevskij művei	114 fordításban
7.) Agatha Christie (bűnügyi)	103 fordításban
8.) Georges Simenon detektívregényei	

A Szovjetunió után második helyen áll Németország 2 068 fordítással és utána azok az országok, melyekben a fordítások száma meghaladja az ezret, a következő sorrendben: Franciaország, Csehszlovákia (cseh és szlovák nyelvű fordítások), Belgium, Olaszország, Hollandia, Spanyolország, Japán, Egyesült Államok és Svédország.

Világviszonylatban a legtöbbet fordított szerzők a fentebb felsoroltak után:

Shakespeare	90 nyelvre
Simenon	74 nyelvre
Andersen és Marx	69 nyelvre
Balzac és Csehov	68 nyelvre
Pearl Buck	67 nyelvre
Cronin	60 nyelvre

Ötvennél több nyelvre fordították le a következő írók műveit, sorrendben: Zola, Paszternak, Maugham, Gardner, Turgenyev, Graham Greene, London és Puskin.

G. Cz. A.

ORFEUSZ ÉS EURIDIKE A RESTIBEN

A párizsi *Editions Universitaires* könyvkiadójához A XX. század *klasszikusai* című igen előkelő sorozatában tanulmány jelent meg Jean Anouilh-ról. Erről az irodalmi eseményről Clement Borgale ír a *Critique* legutóbbi számában. Alább közöljük a francia kritikus véleményét erről a modern színműíróról, akinek darabjai gyakori és előkelő vendégei a hazai színpadoknak is.

Borgale megállapítja, hogy Cocteau után Anouilh neve örvend a legszebb csengésnek a francia színpadi irodalomban. Hangoztatja, hogy Anouilh népszerűségét a legkisebb mértékben sem személyi varázsának köszönheti — mint Cocteau. A legszigorúbb visszavonultságban él, titokban tartja címét, nem ad nyilatkozatokat, nem ír kiáltványokat, előszókat. Miben rejlik hát színpadi sikerének, a közönségre gyakorolt hatásának titka? Borgale a választ Anouilh mesterségbeli állásfoglalásában keresi, abban, hogy minden színdarabja „esemény”, és különleges, a modern emberre jellemző érdeklődést kelt. Kezdve első művétől, a

l'Hermine-től, későbbi szindarabjai: az *Euridike*, *Antigone*, *Medea*, *Romeo*, a *Vadóc*, a *Poggyász nélküli utas* — minden cím egy-egy „ügy” dossziéjának felirata is lehet. Cocteau példáját követve, Anouilh a mondabeli motívumokat a mai életbe ültette át, így találkozhatunk Orfeusszal és Euridikével a vasúti étteremben vagy egy szállodaszobában. Cocteau-tól kölcsönözte a „személyek karát” is, amelynek az a feladata, hogy a hősöknek megmagyarázza mivoltukat — az *Euridikében* Henri úr teszi ezt. Sok kritikus éppen színpadi eszközei alapján nyilvánította Anouilh-t költői színművek írójává, és ezen az alapon hasonlítják össze Musset-vel és Giraudoux-val. Borgale azonban azt bizonygatja, hogy Anouilh-ből hiányzik a költői véna, nyelvezete is egysíkú, hétköznapi és mindig előnyben részesíti a színpadi hatásokat. Számára csak háromfajta egyéniség létezik: erős, elnyomott és közömbös. Belőlük építi föl „eseteit”. S az esetek lényegében mindig azonosak: az önmagunkkal birkózó egyéniségek összeütkezései. Franz a *l'Hermine*-ben azért gyilkol, hogy érvényre juttathassa énjét, Medea azért vétkezik, mert azonosítja magát a bűnnel.

GASTON GALLIMARD

neve fogalom nemcsak a francia, hanem a nemzetközi könyvpiacra is. Most, amikor januárban betöltötte nyolcvanadik évét, életének műve, a legnagyobb francia könyvkiadó vállalat fél-százados múltja tekintetét vissza. Mert Paul Claudel és André Gide első könyvsikereitől kezdve Sartre-ig és Camus-ig összesen több mint négyezer könyvcím viseli jellegzetes fehér címlapján az ő szignatúráját, és a könyvbarátok körében jól ismert három betű: NRF (Nouvelle Revue Française). Kiadványai közt tizenöt Nobel-díjas író művei szerepelnek és negyven sorozatkiadvány, köztük a híres *Série Noir* (Fekete sorozat, bűnügyi regények). Az utóbbi években nincs olyan nap, hogy új könyv ne jelenne meg nála, mert az évi átlag 350 könyv, azaz több, mint egy év munkanapjainak száma. Műfajok szerint tagozódó osztályai élén kiváló írók és szakemberek állnak, lektorok és műfordítók seregét foglalkoztatja állandóan.

Ki ez az ember, honnan jött Gaston Gallimard?

Karrierjét talán annak köszönheti, hogy bár óriási vagyon várományosa volt, fiatalember korában nem látták el zsebpénzzel, és így nem élhette a gazdag ifjak henyélő és könnyelmű életét. A családi vagyont még dédapja szerezte Lajos Fülöp idejében mint rézöntő, a kedvező konjunktúra kihasználásával. A fiatal Gallimard-t becsvágya és önrzete szívós munkára és takarékos-ságra sarkallta, úgyhogy nem a családi vagyonra támaszkodva, hanem a maga erejével és kockázatára alapította meg harmincéves korában a NRF kiadóvállalatot.

Azt mondják róla, hogy nem igazgat, hanem uralkodik, fejedelem. Öregségében bizalmas segítőtársa, unokaöccse, Michel Gallimard másfél évvel ezelőtt tragikus körülmények között vesztette életét. Ő vezette azt az autót, melyben egy országúti szerencsétlenség alkalmával Albert Camus szörnnyethalt.

Az öreg Gallimard két nagy tévedését nem bocsátja meg magának. Félreismerte és elejtette Proustot, legújabbán pedig Françoise Sagant, aki Gallimard legnagyobb riválisának, Julliardnak hozta meg a kasszasikert.

G. Cz. A.

A VILÁG LEGDRÁGABB KÖNYVE

ma, a legmodernebb nyomdatechnika korában a középkori kódexek mintájára kézírással készült, egyetlen példányban, és márciusban Párizsban a modern művészetek múzeumában került kiállításra. Egy gyermekparalízis következtében megbénult nő, Micheline Nicolas, pergamenlapokra kalligrafikus írással lemásolta János evangélista *Jelenések Könyvét*. A 150 pergamenlap külön-külön kirakva négy termet foglal el a kiállításon. Összerakva és drágakövekkel dúsán díszített domborműves bronz bekötési táblájával és kapcsaival együtt több, mint száz kilót nyom. Lapozására elektronikus manipulátor szolgál. Hét hírneves művész, köztük Bernard Buffet, Salvadore Dali és Fuzsita illusztrációi díszítik. Egyidejűleg kiállításra kerültek híres írónak és tudósoknak az Apokalipszisre és korunk apokalipszisére vonatkozó jegyzetei és meditációi is, többek közt Jean Giono, Jean Cocteau, Jean Rostand és Daniel Rops eredeti kéziratai.

A könyv ára, helyesebben becsértéke egymillió új frank. Rendeltetéséről nem adtak hírt. Érthető, hogy egy bénasággal sújtott és aktivitásra vágyódó személy valami egyedülálló nagy és szép munkával igyekszik a sorcsapást leküzdeni. De joggal kérdezhetjük, hogy vajon kevésbé felemelőnek érezte volna-e, ha egy misztikus mű lemásolása helyett energiáját pl. a Braille-írás megtanulására fordítja, és valamely halhatatlan szépirodalmi mű átültetésével vak embertársai ezreinek háláját vívja ki, és evvel dokumentálta volna a rokkantak nagy emberi közösségének szolidaritását?